

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької
та іспанської мов
Горлівського інституту
іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАНКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Феномен «картина світу» є популярним об'єктом досліджень на сучасному етапі. Поява картини світу людини збігається з початком процесу антропогенезу. Однак предметом лінгвістичної розвідки термін «картина світу» став лише нещодавно.

Пропонована стаття має на меті виявити та дослідити основні особливості актуалізації франкомовної картини світу на просодичному рівні. Поставлена мета зумовлює виконання наступних завдань: проаналізувати актуальні для дослідження характеристики національної картини світу; розглянути погляди науковців на поняття «картина світу», встановити можливу залежність просодичного оформлення мовцем усного мовлення від приналежності до певної національної спільноти, визначити характерні риси просодичної організації французької мови, що продукується не її носіями.

Роботи сучасних лінгвістів доводять, що особливості мовної концептуалізації світу обумовлені національною картиною світу (З.Ш. Сурхаєва, Ю.С. Степанов, А. Вежицька, Й.А. Стернін, З.Д. Попова, Т.М. Чеваніна, Е.О. Левіна, О.А. Корнілов, Л.Г. Фоміченко та інші).

Проблема картини світу тісно пов'язана з такими поняттями: репрезентація мовними засобами (мовна картина світу), національна специфіка, що залежить від особливостей тієї чи іншої мови (у нашому випадку, французької). До засобів актуалізації картини світу відносяться одиниці мовних рівнів, які окрім плану вираження, мають план змісту, за винятком сегментного рівня. Мова про рівень більшого порядку – просодичний практично не йде.

Вивчення впливу особливостей менталітету тієї чи іншої нації на актуалізацію картини світу знаходимо у працях В. фон Гумбольда, С.Г. Тер-Мінасової, О.А. Петренка, О.М. Ступакової, А.Т. Хроленка, Й.А. Стерніна, В.Г. Костомарова, Е.М. Верещагіна та інших. Розвідка даної проблеми виявила цікаву закономірність, що полягає у фактичній відсутності спроб провести кореляцію між менталітетом та просодичною організацією усного дискурсу представників різних культур. Як виняток, можна назвати роботи Л.Г. Фоміченко та О.М. Алексієвця, де наводяться цікаві спостереження щодо впливу різних ментальних характеристик на просодичний малюнок усного дискурсу.

Роботи сучасних лінгвістів доводять, що особливості мовної концептуалізації світу взаємообумовлені національною картиною світу (З.Ш. Сурхаєва, Ю.С. Степанов, А. Вежицька, Й.А. Стернін, З.Д. Попова, Т.М. Чеваніна, Е.О. Левіна, О.А. Корнілов, Л.Г. Фоміченко та інші).

Національних мовних картин нараховується стільки, скільки існує мов у світі. Кожна з них відбиває унікальний результат фундаментальних досягнень колективної етнічної свідомості на ниві осмислення та категоризації буття людини у процесі історичного розвитку. Такі два фактори, як зовнішній світ та свідомість, породжують мовну картину світу будь-якої національної мови. Під зовнішнім світом розуміють просторово-часовий континуум, який ментально сприймається народом (свій ареал проживання) за певний проміжок часу. На формування національної свідомості впливає невелика ділянка просторово-часового континууму – природно-кліматичні умови історичного періоду становлення мови конкретного етносу. Географічне положення остаточно вплинуло на історичну долю кожного народу. «Національний образ світу є диктатом національної природи у культурі. Природні національні мови – відбиття місцевої природи у людині. Звуки мови напряму залежать від реальної просторової акустики. Звуки – плоть мови, що знаходиться у резонансі з національною Прабатьківщиною» [1, с. 431].

Унікальність вербального відбиття світу зумовлена як особливостями національної свідомості, так і об'єктивними відмінностями природного середовища та матеріальної культури етносу. Ці дві складові просторово-часового континууму має кожен представник етносу у вигляді певних відчуттів, за термінологією Б. Рассела – сенсабільї або інформем, за В.В. Морковкіним та Г.В. Морковкіною – базових одиниць ментально-лінгвального компоненту людини [2, с. 44].

На думку Л.В. Цурикової, дискурсивна поведінка, що зумовлена приналежністю до певної мовної та соціокультурної спільноти розглядається як реалізація у процесі інтеракції поряд з індивідуальними, культурно детермінованими соціально релевантними значеннями як вербального, так і невербального характеру [3, с. 165].

Мовна картина світу лінгво- та етноспецифічна, тобто вона відбиває особливий спосіб світосприйняття, що притаманний певній мові, культурно значущий для неї, який відрізняє її від інших мов. Особливий засіб світосприйняття виявляється у національно специфічному наборі ключових ідей, які передаються різноплановими мовними засобами, а саме морфологічним, лексичним, синтаксичним і просодичним.

У нашому дослідженні ми спробуємо довести, що супrasegmentний репертуар без сумніву володіє змістовним планом й здатний певним чином актуалізувати франкомовну картину світу. Актуальність дослідження зумовлена

зростанням інтересу до вивчення з одного боку особливостей менталітету у взаємодії вербальних (насамперед просодичних) та невербальних засобів під час реалізації національної мовної картини світу, а з іншого боку, вивчення різних аспектів комунікативної поведінки під час трансмісії національно-культурної специфіки лінгвокультурної спільноти.

Маючи власну картину світу, орієнтуючись у цінностях колективу своєї країни, володіючи фоновими знаннями, які пов'язані з концептосферою культури свого народу, франкофони переносять знання рідної мови на французьку. При цьому перекручується змістовна складова. Досліджуючи картину світу, не можна не зважати на просодичну організацію, яка також відбиває ментальність народу, його психологічні риси тощо.

Аналіз усного мовлення франкофонів переконує, що незалежно від змістової компоненти спостерігається підвищення мелодійного контуру та його зниження у місцях з високим прагматичним навантаженням.

Просодичний малюнок ненаголошених та термінальних ділянок швейцарського варіанту французької мови зі змістовним навантаженням зображує висхідно-низхідний рух мелодії. Явище підвищення інтонації на переднаголошеному складі, що надає мовленню специфічну мелодичність, пояснюється впливом франко-провансальського субстрату, тому що франко-провансальській мові властивий паракситонний характер ритму, тобто наголос на передостанньому складі. Лінгвісти вказують, що подібна зміна інтонації на переднаголошеному складі нагадує емпатичний наголос (*accent d'insistance*) у французькій мові метрополії, але у швейцарському варіанті це часто зовсім не пов'язано з емоційністю або стильовими особливостями усного мовлення. Зазначається також більша довгота переднаголошеного складу у мовленні швейцарців на відміну від французів і зв'язок інтонаційних особливостей з соціальним статусом мовців.

Інтонаційна організація ненаголошених парцел французької мови островів Реюньйон та Маврикій виявляє помітну схожість, з підйомами тону типу гліссандо («плавний» перехід до більш ніж 70 напівтонів/секунду) та часто з наголосом на передостанньому складі. Хоча національна мова цих країв різна, а процес міграції населення майже не відбувається, різниця у фонетичній реалізації усного дискурсу остров'ян мінімальна, що пояснюється невеликою відстанню між цими територіями. Постає питання, може це релікт одного просодичного субстрату? На Маврикій, як і на Реюньйоні ритмічний наголос часто реалізується на передостанньому складі, що безсумнівно є алюзією на підйом контуру на останньому наголошеному складі. Ця інтонація нагадує вимову ненаголошених складів інших романських мов, зокрема італійську, для якої кількість наголошених ритмогруп в усному мовленні є надзвичайно важливою. Просодична організація французької мови Маврикію містить, безсумнівно, ознаки креольського діалекту. Попри те, що маврикійський варіант французької мови відрізняється від паризького на лексичному, синтаксичному, сегментному рівнях, а на просодичному рівні різниця найбільш помітна. Виявлено, що зміна таких компонентів наголошеності, як частота основного тону, тривалість та інтенсивність і зміна розташування основного наголосу є характерними рисами, що відрізняють мову маврикійців від нормативної французької.

На відміну від популяції островів, вимова франкофонів «*de banlieu*» характеризується низхідним тональним малюнком ненаголошених складів з певними варіаціями, які можуть досягати завищених показників, що обчислюються у напівтонах/секунду (більше ніж 80 – для мовців «*de banlieu*»).

Бельгійський варіант відзначається подовженням фінального або фінального складу, порівняно з нормативною французькою.

Дослідження доводить, що форма кривої частоти основного тону, вирівнювання висоти основного тону відносно фінального складу, а також розташування нуклеарного наголосу – головні характеристики, що відрізняють нормативну французьку від південно-французьких діалектів (лаконського, назького, в'янського, лакаського).

Отже, дослідження просодичного оформлення усного мовлення франкофонів дало змогу виявити маркери національної картини світу та специфіку національної свідомості мовців. Просодичний рівень є індикатором культурного коду нації.

Носії варіантів французької мови не завжди усвідомлюють, що вони говорять «не правильно», не так, як в егзагональній Франції. До того ж більшість відхилень від загальноприйнятих норм відбувається не усвідомлено. Людина, яка допускає нормативну помилку часто вважає, що вона говорить правильно, тому що всі навколо говорять так само. Носії мови завжди розуміють приналежність до певної соціально-територіальної групи, для якої характерна особлива манера користування мовою.

Вивчення типології мовної спільноти франкофонів дозволило виділити якісно нові та відмінні від мови метрополії просодичні маркери французького мовлення (паракситонна акцентуація, підвищення мелодійного контуру та його зниження у місцях з високим прагматичним навантаженням).

Загальні тенденції у специфіці синтагматичної реалізації французької мови вказують на стійкість мовної системи за умови білінгвізму та впливу явища інтерференції, що підтверджується діапазоном модифікацій, що обмежується діахронічною шкалою.

Ми вважаємо доцільним у наступних дослідженнях розглянути та сформулювати певну класифікацію варіантів французької мови у залежності від ступеня впливу рідної мови мовців та виділити феномен «просокультуремі», як індикатора національної картини світу. Проблема франкомовної картини світу потребує подальшого дослідження та не обмежується запропонованою розвідкою.

Література:

1. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос. М.: Прогресс, 1995. 480 с.
2. Морковкин В.В., Морковкина Г.В. Язык как проводник и носитель знания. Русский язык за рубежом, 1997. № 1-2. С. 44-53.
3. Цурикова Л.В. Анализ межкультурной коммуникации: когнитивно-прагматической поход. Вестник ВГУ Серия Гуманитарные науки, 2003. № 2. С. 162-182.

Анотація

О. СЕМЕНОВА. АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАНКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

У статті звертається увагу на взаємозв'язок національної картини світу й мови. Висувається припущення, що просодичний рівень мови має національну специфіку та наводяться окремі риси національного стилю франкофонів, а також стверджується, що просодія виступає носієм культурної інформації про народ.

Ключові слова: національна картина світу, національний стиль, просодична організація варіантів французького усного мовлення.

Аннотация

Е. СЕМЕНОВА. АКТУАЛИЗАЦИЯ ФРАНКОЯЗЫЧНОЙ КАРТИНЫ МИРА

В статье обращается внимание на взаимосвязь национальной картины мира и языка. Выдвигается предположение, что просодической уровень языка имеет национальную специфику и приводятся отдельные черты национального стиля франкофонов, а также утверждается, что просодия выступает носителем культурной информации о народе.

Ключевые слова: национальная картина мира, национальный стиль, просодическая организация вариантов французской устной речи.

Summary

O. SEMENOVA. THE ACTUALIZATION OF FRANCOPHONE WORLDVIEW

The article deals with the interrelation of the national worldview and the language. It is supposed that the prosodic level of the language has a national specificity. Certain features of the Francophone national style are given; it is also stated that the prosody is a bearer of cultural information about people.

Key words: national worldview, national style, prosodic arrangement of Francophones' oral speech variants.